7 LA CULTURA MATERIAL I FIGURATIVA DE LA SEGONA OCUPACIÓ

7a. La ceràmica

Els fragments de ceràmica són l'element material més nombrós trobat en excavació.

Els vasos, els recipients, són objectes molt necessaris en la vida quotidiana, per emmagatzemar, per cuinar, per menjar. Són fràgils fins a cert punt. Evolucionen en la seva forma i decoracions com a conseqüència de les modes, de l'assimilació de les novetats que vénen de l'exterior, alhora que es mantenen alguns models tradicionals.

La ceràmica es fabrica a mà, ja que es desconeix, encara, l'ús del torn. Depenent de la funció per a la qual està destinat, el vas tindrà una forma, una mesura i una decoració diferent.

A l'etapa final de l'Edat del Bronze es produeix la gran diversificació de les formes, apareixen moltes novetats i varietats en l'anomenada ceràmica de taula, d'ús individual o de prestigi.

La gran fragmentació de la ceràmica del jaciment de la Fonollera és deguda a diverses causes: la llarga duració de l'establiment, el possible aprofitament d'aquests fragments de ceràmica en un senzill paviment, l'abandó científic del lloc i la superposició dels dos nivells romans pel cim del mateix emplaçament de les cabanes de l'Edat del Bronze.

Malgrat això, un treball minuciós d'excavació i de laboratori ha permès de reconstruir formes i establir taules de decoracions, i s'ha observat que generalment els vasos presenten unes superfícies ben polides i de color fosc, que indica una cocció a foc reductor.

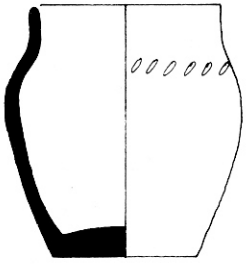

Detall de l'excavació amb ceràmica fragmentada.

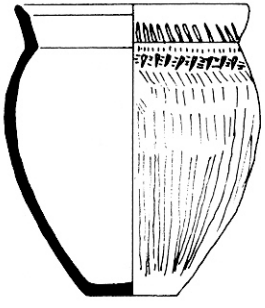
Formes tradicionals

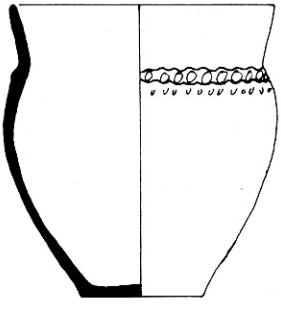
Dins de les formes tradicionals l'urna és un dels vasos més corrents. Es tracta d'un vas tancat, més alt que ample de boca, que sol anar decorat amb motius fets emprant tècniques ja conegudes anteriorment: la incisió, la impressió, els cordons impresos... En segons quins casos presenten un llavi bisellat, que devia ser una novetat assimilada. En altres formes tradicionals, com la tassa carenada o el bol, trobem dues novetats com són el llavi bisellat i la tècnica de l'acanalat.

Trobem les següents formes:

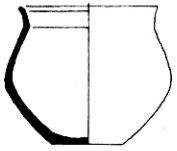

1. Urna de boca estreta i coll estrangulat, perfil en S i fons pla. La superfície externa pot ser grollera o presentar un acabat polit. Sol portar decoració incisa o impresa a la inflexió coll/panxa.

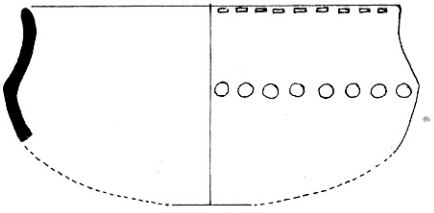

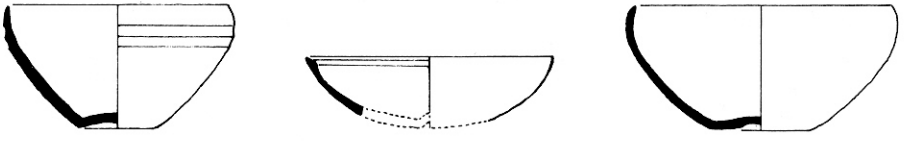
2. Urna de vora dirigida cap a l'exterior, llavi bisellat, coll estrangulat, marcat per una línia incisa i perfil en S. Fons pla. Decoració incisa o impresa a la inflexió vora/coll. Sovint presenta la superfície externa raspallada abans de coure.

3. Urna de vora sortint, perfil en S i fons pla. Sol anar sense decoració.

4. Tassa de carena suau, amb perfil còncavo-convex i base plana o convexa. El perfil del llavi és sempre arrodonit i llis. És una forma oberta. Pot presentar-se llisa o decorada, en aquest cas sol anar decorada a la vora i a la carena.

5. Bol de forma hemisfèrica, de perfil convex, vora i llavi aprimat o biselat. Base umbilicada. Forma oberta. La factura del vas és bona, tant a l'interior com a l'exterior. Sol haver estat decorat mitjançant la tècnica de l'acanalat.

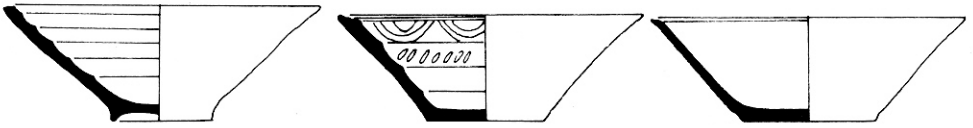
Formes noves

La innovació en les formes passa per l'aparició dels vasos oberts (més amples de boca que alts), que suposa un canvi pel que fa als acabats de les superfícies. Ara són tant o més acurades les superfícies interiors que les exteriors, la decoració pot aparèixer també a l'interior en segons quins casos.

Els llavis bisellats i la tècnica de l'acanalat tenen un clar predomini pel que fa a les vores i a les decoracions.

L'aparició de les nanses d'apèndix de botó, juntament amb la de les tasses carenades, és de fet la forma més antiga, puix que ja apareix a la primera fase d'habitació de la Fonollera, al Bronze Mitjà.

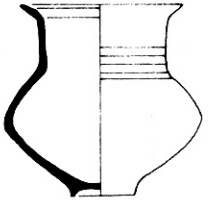
Apareixen les següents formes:

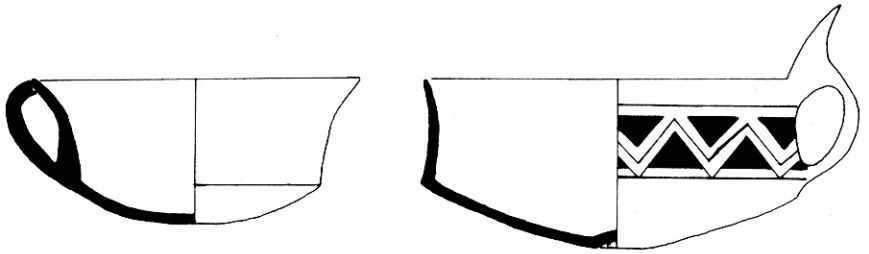
6. Plat/tapadora, amb forma de con truncat, la vora dirigida cap a l'exterior té el llavi aprimat o bisellat. La seva cara interna està sempre molt ben polida o decorada, en canvi pot ser que la seva cara externa presenti una superfície grollera.
   La decoració que s'hi associa és l'acanalada, en els seus diferents motius.

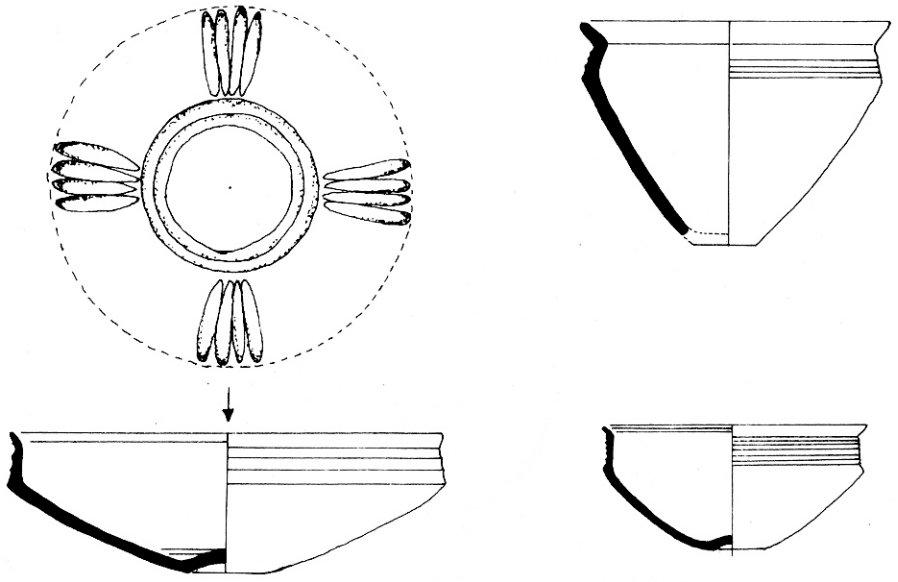
7. Bol de vora exvasada, llavi multibisellat cos convex i fons umbilicat. Ben acabat, sol anar decorat a l'exterior amb acanalats.

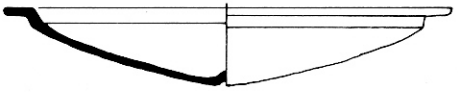
8. Urna bicònica amb coll cilíndric. Vora exvasada i bisellada. Cos bicònic amb carena viva o suau. Base estreta amb fons pla o peu aixecat.

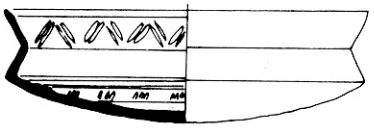
9. Tassa carenada, de perfil còncavo-convex, fons pla, convex o umbilicat, amb nansa que va de la vora a la carena i que sovint porta un apèndix de botó. En el seu origen, les formes eren quasi sempre llises, encara que poden anar decorades.

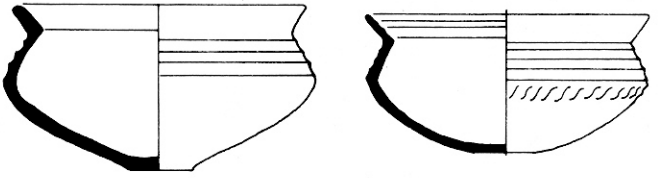
10. Escudella carenada amb vora sortint, coll convergent o cilíndric, sempre decorat mitjançant la tècnica de l'acanalat des de la inflexió vora/coll fins a la carena angulosa. Fons estret, pla o umbilicat. Pot anar decorada a l'interior amb acanalats.

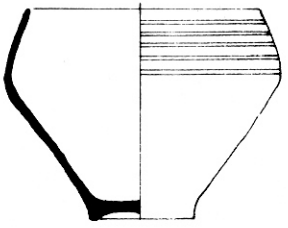
11. Plat carenat, forma molt oberta, de vora horitzontal o secant, multibisellada.

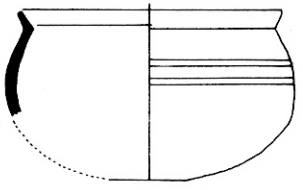
12. Escudella carenada, vora sortint i llavi bisellat, cos bicontrococònic de paret rectilínia i carena forta. Base plana o convexa. Sol anar decorada amb acanalats a l'interior.

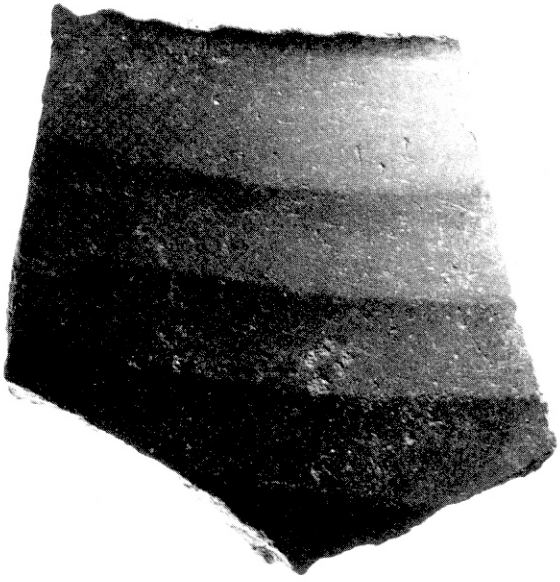
13. Urna bitroncocònica de boca ampla. Vora, coll obert i ben diferenciat del cos carenat, fons pla. Llavi multibisellat. Duu decoració d'acanalats en la part alta de la carena.

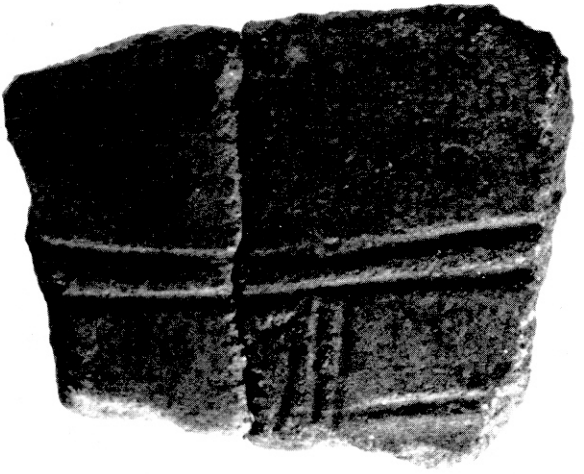
14. Escudella bitroncocònica, sense coll, boca entrant i vora senzilla de carena suau, base plana o peu curt.
A la Fonollera s'ha trobat un exemplar amb decoració incisa doble de línies horitzontals i paral.leles a l'exterior.

15. Escudella de boca oberta, cos arrodonit i base plana o convexa. La vora és de perfil rectilini i llavi aprimat. Apareix decorada amb incisió de doble traç de línies horitzontals i paral.leles.

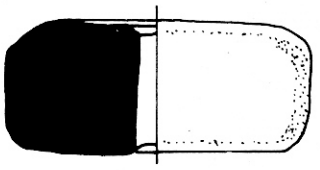

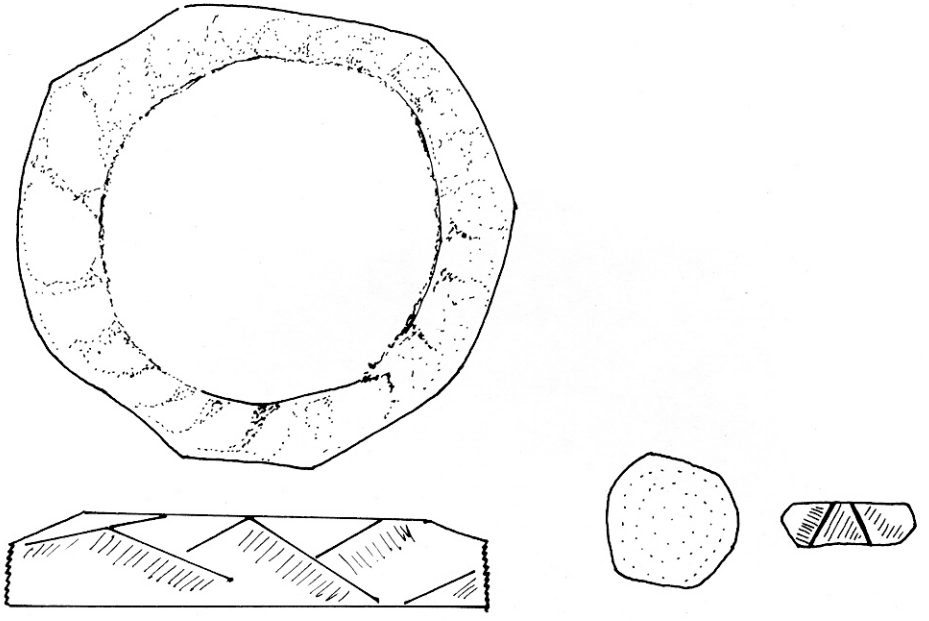

Detalls de les diferents decoracions: Acanalada, impressió de canya, incisió de doble traç i cordó imprès i ungular.

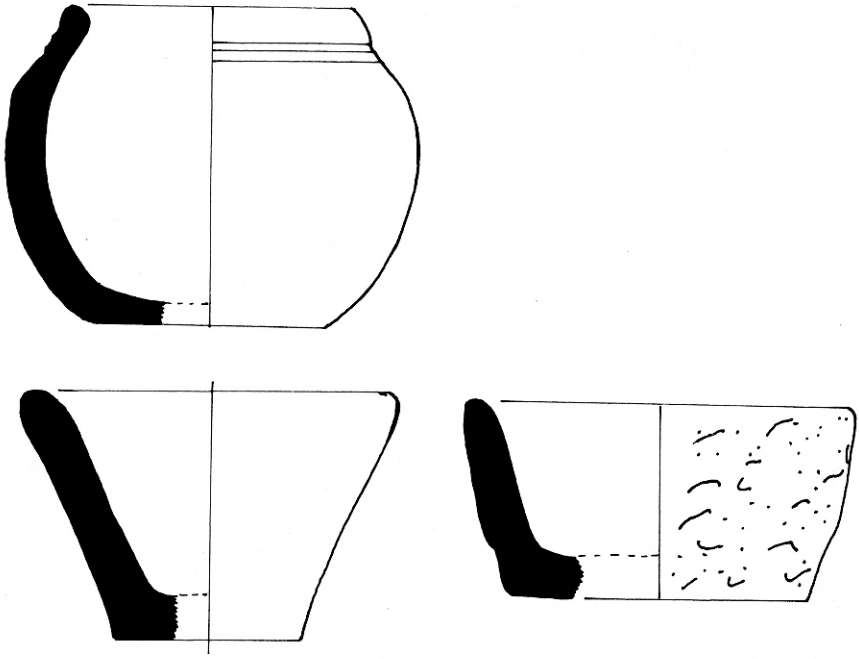
Fusaïoles

Petites peces de terrissa, de forma cilíndrica o bicònica, amb les cares superior i inferior plano-convexes, amb perforació central. Serveixen com a contrapès del fus en la indústria tèxtil.

Peces discoïdals

Objectes circulars i aplanats, de diverses grandàries, fets d'argila; generalment retallats sobre ceràmica, aprofitant vasos trencats.

Vasos de fireta

Petits vasos que imiten les formes dels grans, per jugar o votius.

BIBLIOGRAFIA

PONS BRUN, E.; TOLEDO MUR, A.: **Estudio analítico y estadístico de los materiales hallados en el poblado de la Fonollera (primera y segunda campaña 1975-1976)** a La Fonollera, Torroella, 1977, ps. 46-176.

GRACIA, M.V.; PONS, E.; TOLEDO, A.: **Análisis de la fragmentación cerámica para el establecimiento de formas y su evolución cronológica: un ejemplo en yacimientos del Bronce Final en el NE de Cataluña** a "Primeras Jornadas de Metodología de Investigación Prehistórica". Soria, 1981. Madrid, 1984, ps. 241-252.

7b. **Objectes de pedra**

Fem una primera diferenciació segons les tècniques emprades per fabricar-los.

TALLATS

Les primeres matèries utilitzades són originàries de llocs propers al jaciment: sílex, pòrfir i cornubianita, procedents de les vetes terciàries del Montgrí, o d'origen rierenc, arrossegats pel Ter i pel Daró fins la seva desembocadura.

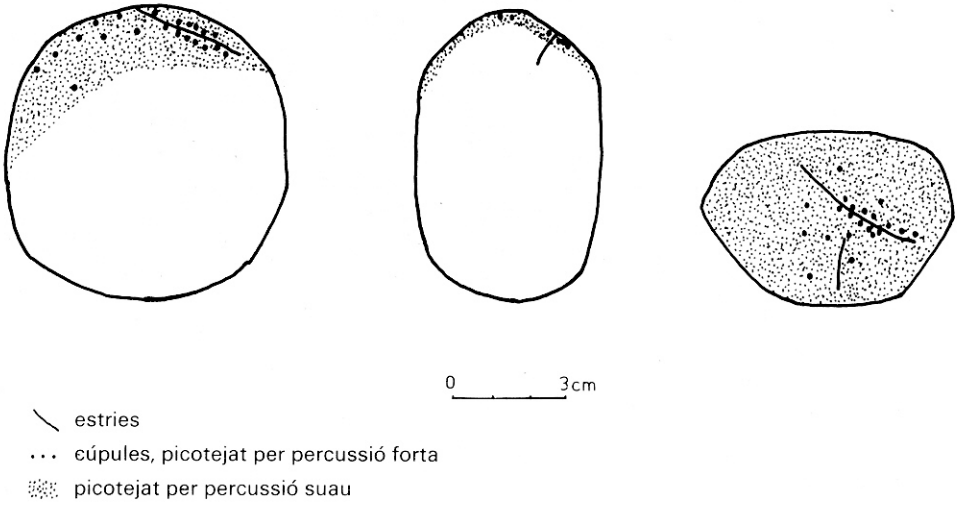
Normalment es tracta d'esclats, excepcionalment trobem una sageta o alguna dent de falç retocades; es devia tractar de petites peces per anar emmanegades.

NO TALLATS

En aquest apartat trobem, en primer lloc, els objectes als quals s'ha volgut donar forma "a priori" pensant en una determinada utilització: i en segon lloc els objectes la forma original dels quals ha estat modificada únicament pel desgast de la utilització.

Els molins, de forma plano-convexa, anomenats de vaivé, i els objectes d'ornament, penjolls o braçalets de lignit són peces totalment transformades. Els picadors, les mans de morter, són peces no elaborades.

Les primeres matèries vénen també del territori que envolta el jaciment. Sembla haver-hi una selecció, segons la seva duresa i, per tant, segons la seva efectivitat en les diferents activitats: les sorrenques per a polidors i "pondus", el quars i el granit per a picadors.

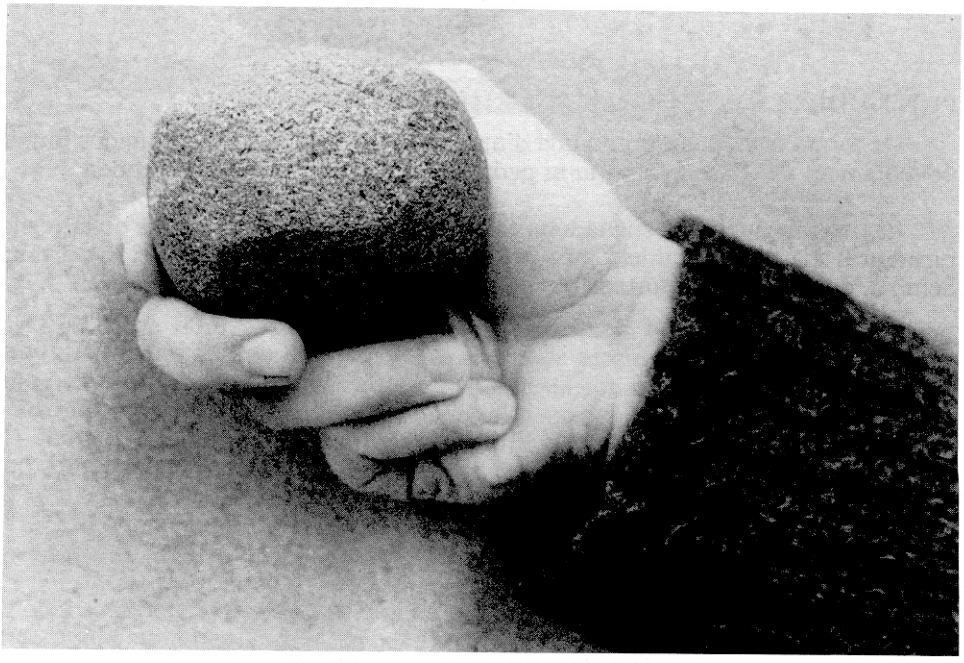
Dibuix i esquema d'un objecte de pedra amb les zones de desgast.

Els útils més freqüents són els polidors, per la seva polivalència en activitats diverses; tot seguit apareixen els molins, peça bàsica en la transformació dels cereals.

S'han trobat també "pondus" fets sobre roca del mateix lloc, les perforacions dels quals, si en un principi, poden tenir un origen natural, és clar que en molts casos han estat retocades i ampliades per l'home.

Entre aquests objectes hi ha una peça curiosa de forma elaborada, de pedra volcànica, que presenta un desgast en diagonal respecte a l'eix de la peça com a conseqüència de la seva utilització. Aquest desgast deu haver estat produït pel fregament d'una matèria tova (corda, cànem) ja que és més pronunciat en un lloc que en un altre.

En els objectes d'ornament de pedra trobem una matèria importada: el lignit, que vingué de les costes del Roine juntament amb els altres objectes (caní d'ursus, botó, punta de fletxa Le Bourget). S'han trobat diferents fragments de braçalets de secció semicircular i un penjoll més o menys cilíndric, fets de lignit.

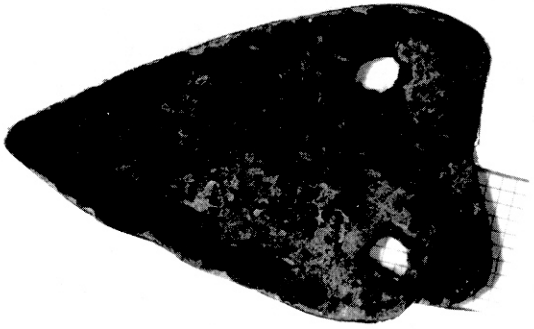
Fotografia amb l'orientació de l'objecte.

BIBLIOGRAFIA

M.ª Teresa GENÍS, **Estudi dels objectes de pedra amb traces d'ús, trobats al jaciment de la Fonollera** (en preparació).

7c. **Objectes metàl.lics**

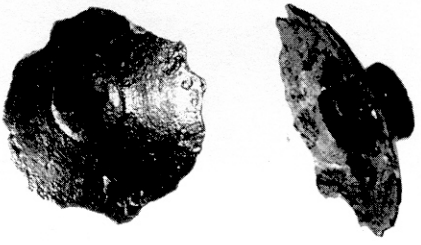
Malgrat que la metal.lúrgia del bronze era ben coneguda a l'època de l'ocupació de la Fonollera, les troballes d'objectes fabricats amb aquest aliatge han estat més aviat minces. S'han trobat, però, peces extraordinàries que demostren l'existència de relacions amb territoris del voltant de la desembocadura del Roine.

PUNTA DE FLETXA DE "LE BOURGET"

De forma triangular, obtinguda d'una placa de bronze batut i amb dos forats de reblament a la base. No porta ni peduncle ni tija per a l'emmanegament.

És desconeguda al Llenguadoc i al Rosselló, així com als túmuls de la regió pirinenca; els seus paral.lels més pròxims es troben més enllà del riu Erau. Sembla, doncs, que fou portada des de la costa del Roine, per via marítima.

BOTONS AMB ANELLA

Se n'han trobat dos exemplars. El botó consta de dues parts: una calota de forma circular i treballada sobre el bronze fos i un apèndix exterior-superior que va enganxat a una anella en la part interior-inferior. El conjunt està polit per la seva part externa.

Se'n troben al Llenguadoc, el que no exclou la seva procedència alpina, on es donà una forta activitat de tallers dedicats a la metal.lúrgia del bronze, els quals tenien ben establert el comerç dels seus productes, que arriben a una àrea molt extensa, com ho demostren les troballes de la Fonollera.

AGULLA DE CAP D'ANTENES

Es tracta d'un objecte de tocador-ornamentació que consta de dues parts: una tija llarga i un cap diferenciat. La tija és de secció circular massissa i s'aprima per la punta. La punta és bífida. Per aquesta característica hom les anomena "scalptorium", objecte de tocador especialment útil per rascar-se el cap (segons la comparació amb els estris romans). Entre la part alta de la tija i el cap hi ha un forat, el qual ens informa que aquesta peça anava penjada. El cap té forma d'antenes, d'arc colzat i els extrems acabats en boles.

El coneixement que tenim d'aquest estri és escàs, però sabem que al Llenguadoc i al Rosselló es comencen a trobar en el segle VII abans de la nostra era. A la Fonollera s'ha trobat en un context molt anterior, concretament a la 2.ª fase d'ocupació, anterior al 900 abans de la nostra era. Sabem, no obstant, que a les necròpolis italianes d'aquesta època es troben conjunts d'estris de tocador, entre els quals hi ha el "scalptorium". És, doncs, un altre element importat per via marítima.

S'hi troben també objectes més corrents, com una punta de fletxa amb aletes i peduncle, un fragment d'espàtula o cisell, una agulla de cap rodó, alguns grans d'enfilall fets amb planxa enrotllada, alguns claus i diversos fragments de tiges i planxes la forma primitiva dels quals és difícil d'endevinar.

Fins ara, la manca de troballes d'estris utilitzats en el procés de fabricació d'objectes de bronze, com per exemple motlles, fan que desconeguem l'existència de la seva metal.lúrgia en el poblat de la Fonollera, per altra banda ja ben coneguda a l'època.

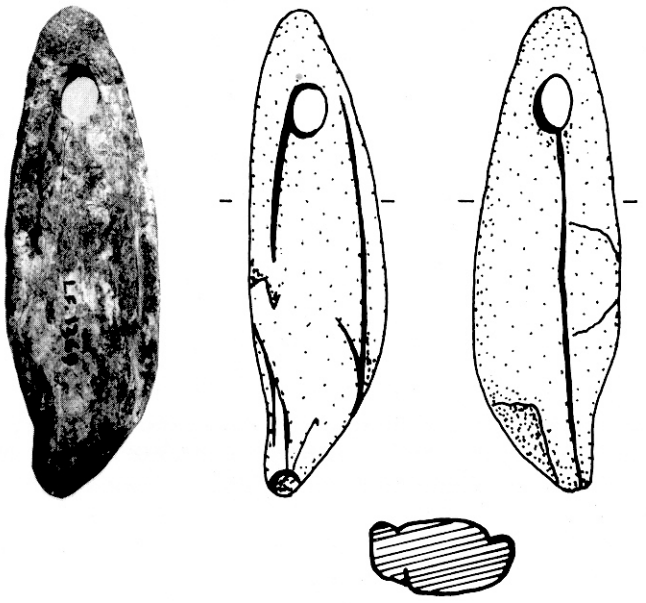
punta de fletxa.
clau
agulla de cap bicònic.

7d. **Els objectes d'ornamentació**

La cultura figurativa de la Fonollera II està formada essencialment per objectes d'ornament de ceràmica, pedra, os o bronze. Solen ser escassos, però donen molta informació sobre els coneixements tecnològics de l'època.

Entre els objetes de ceràmica distingim penjolls i vasets de fireta, de finalitat lúdica, d'entreteniment o fins i tot votiva.

Entre els objectes de pedra diferenciem penjolls i braçalets. Alguns penjolls van ser fets aprofitant petits palets rierencs plans i amb perforació proximal. Però en la majoria dels casos van emprar el lignit, especialment per a braçalets de secció semicircular. Un fragment d'aquesta classe de braçalet fou aprofitat per fer un penjoll.

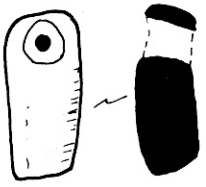

Dibuix i fotografia de penjoll sobre caní d'ursus.

Les pedres emprades per a eines solen ésser del lloc, però la màteria que sembla importada és el lignit, pedra d'origen orgànic i de color gris-oliva molt fosc. A la Fonollera només se'l coneix en forma d'objectes d'ornamentació, especialment braçalets de dues peces.

Els objectes d'ornamentació fets d'os són més escassos, per la fragmentació i malmetement de què han estat objete les restes òssies del jaciment, que no permeten de distingir elements d'aquesta categoria. No obstant cal pensar en la seva existència, especialment per la presència d'un penjoll de caní d'os bru *"ursus arctos"* perforat per la seva arrel.

La situació de la Fonollera al costat del mar fa pensar que els braçalets de lignit, els botons amb anella, la punta de fletxa tipus le Bourget i els penjolls d'ursus, i moltes de les formes de la ceràmica de la Fonollera, provenen de les costes del Roine. Cosa que també passa al Llenguadoc Occidental i especialment a l'Oriental.

Dibuix de penjoll de lignit.